

Matigheid was ooit een deugd

Trouw, 03-10-09

Hoogleraar duurzame ontwikkeling Louise Fresco houdt een pleidooi voor nieuwe matigheid. Ethiek moet de pijler van de toekomst worden en solidariteit een leidend begrip. „We doen alsof het een mensenrecht is steeds maar meer te willen.”

Louise Fresco (57): 'We moeten minderen in consumptie waar dat kan.' Langer met je kleren doen, je auto niet te snel inruilen en die platte lcd-tv kan ook wel even wachten, want de oude doet het nog prima. Louise Fresco heeft er geen moeite mee om te wijzen op de enorme mateloosheid in ons consumptiepatroon.

„Er staat amper nog een rem op. Matigheid was een deugd, maar is een lachertje geworden”, stelt de hoogleraar duurzame ontwikkeling. „Dat automatisme van elk jaar maar weer meer. Erg vreemd. In één generatie is dat automatisme erin gesleten en we doen alsof het een mensenrecht is. Ik zet daar grote vraagtekens bij. Ik pleit voor een nieuwe matigheid.”

Fresco wil een fundamentele discussie over dat automatische meer en meer en het idee dat 'alles altijd maar leuk moet zijn'. „Die gerichtheid op het 'ik', die houding van 'alles moet kunnen', dat de consument koning is, is funest voor de gemeenschap. Nederland is verworden tot een optelsom van deelbelangetjes van consumerende individuen. Wie komt er nog op voor het algemeen belang?”

De consument moet weer burger worden, met oog voor het publieke belang, stelt Fresco onomwonden. „Daarbij gaat het er natuurlijk niet om dat mensen er in inkomen op achteruit gaan, maar om het automatisme. We moeten minderen in onze consumptie waar dat kan. De nieuwe matigheid betekent een zoeken naar kwaliteit, naar anders in plaats van meer consumeren. Dat is lastig, kost veel tijd, maar wel nodig. Stoppen met roken bij voorbeeld was lange tijd een onmogelijke opgave. In een paar jaar tijd is er echter een heel andere stemming ontstaan en wordt er massaal gestopt. We moeten anders leren leven.”

De duurzaamheidsprofessor wijst naar het neoliberalisme als motor achter die hedonistische levensstijl waarbij alleen het 'ik' telt. „Het neoliberalisme heeft goed gewerkt als correctie op een bepaalde politieke koers. Datzelfde neoliberalisme wordt op zijn beurt niet gecorrigeerd en zet nu aan tot grote mateloosheid. We moeten ons daarvan afwenden.”

Fresco, tevens kroonlid van de Sociaal-Economisch Raad, realiseert zich dat daar geen draagvlak voor is in de politiek. „Maar het moet wel gebeuren omdat de grenzen van ons systeem zichtbaar worden. Dáár had het kabinet op moeten wijzen in de Troonrede. Dat dat niet is gebeurd, vind ik een gemiste kans.”

„Juist Balkenende benadrukt normen en waarden, maar het wordt door hem te conservatief ingevuld, met nadruk op het gezin, de familie. Terwijl duurzaamheid, minder materialisme, het algemene nut is dat ons verbindt in een veel breder verband dan alleen familiewaarden. Dat nastreven is het ultieme publieke belang. Duurzaamheid is echter marginaal aan de orde in Den Haag. Dat vind ik een collectief falen.”

Concrete maatregelen die zouden kunnen liggen op bestuurlijk en juridisch vlak heeft Fresco nog niet paraat. „Het debat moet eerst losbarsten voordat je aan maatregelen toekomt. Maar er moet een wet op duurzame ontwikkeling komen en een minister van duurzaamheid die staat voor een integrale aanpak. Je kunt verder denken aan een lagere btw op duurzame producten en diensten en een hogere voor niet duurzame.”

„Waar het mij vooral om gaat is een mentale omslag. Duurzaamheid raakt aan zo veel terreinen dat het stellen van alleen nieuwe regels niet genoeg is. Er moet ook weer een nieuwe morele leidlijn bij die zegt: genoeg is genoeg. Want het gaat ten diepste om een morele crisis. Duurzaamheid kan een bindend element zijn, kan ons moreel handelen bepalen.”

Dat de bonus voor bankiers zo'n prominente rol speelt in het huidige debat, vindt Fresco niet interessant. „Het is goed dat de graaicultuur ter discussie staat, dat is de winst van de financiële crisis. Die bonussen zijn echter

de kop-van-Jut geworden in de publieke opinie, terwijl het vragen om en het geven van bonussen heel menselijk is. Het gaat niet om bonussen, het gaat om de perversiteiten in het systeem zelf. Geld en status zijn allesbepalend. Dat maakt de crisis alleen maar groter.”

Er moeten dus andere waarden dan louter financiële meewegen, stelt Fresco. Ethiek moet de pijler van de toekomst worden en solidariteit een leidend begrip. „Dat geldt zeker ook in bedrijven. En bij toezichthouders. Daar is die notie eveneens gebrekkig aanwezig. Toezichthouders worden niet afgerekend op hun maatschappelijk jaarverslag. Die andere waarden moeten integraal onderdeel zijn van de toezichtstructuur.”

Pratend over oplossingen verzucht Fresco dat de parlementaire democratie gevaar loopt, want die lijkt niet in staat om de fundamentele crises waar we nu mee te maken hebben op te lossen. Ze is net terug uit Sjanghai waar ze een 'enorme daadkracht' ervaarde. Zo werd de metro in de Chinese metropool in elf maanden afgebouwd. „China heeft zijn eigen problemen. Ze kijken daar ook heel anders naar de financiële crisis, ze zien een interne crisis. De Chinese leiders streven naar stabiliteit, rust en cohesie. Ze volgen daarvoor hun eigen weg.”

Wij moeten ook oppassen om met de vinger naar China te wijzen. „De geopolitieke verhoudingen in de wereld zijn drastisch aan het veranderen. Het zwaartepunt verschuift van het Westen naar Oost- en Zuid-Azië. Europa en Nederland worden kleiner en onbetekenender. Ons past bescheidenheid met onze opstelling. Welk moreel leiderschap kunnen wij dan nog bieden?”

Fresco schetst een beeld van de wereld met 1 miljard rijken – dat zijn wij – een miljard armen en vier miljard mensen die daar tussenin zitten. „Om die laatste groep gaat het straks in december op de grote klimaatconferentie in Kopenhagen. Die mensen moeten worden bereikt, zij zullen het meeste in consumptie groeien in de komende decennia. Dat is ingewikkeld, want zij staan op de rand van de welvaart en zullen een beperking in hun consumptie niet pikken. Op een of andere manier moet hen compensatie worden geboden. Daar moeten we over nadenken. Er is geen wereldregering, de VN is een zwakke club. De G-20 vertegenwoordigt slechts 15 procent van de landen. Hoe moet dat dan?”

Met nadruk stelt Fresco dat de observatie van Chinese daadkracht geen bewondering is voor een dictatoriale bestuursvorm. „China is geen model voor ons, maar omgekeerd is dat ook niet zo. Wat ik zie is dat er verschillende modellen zijn om de milieuproblemen het hoofd te bieden. Democratie is niet automatisch de beste oplossing. Ik maak me grote zorgen om de afwezigheid daarin van het publieke belang. Daar moeten betere garanties voor komen.”

Anderzijds vindt Fresco mensen die roepen 'Weg met het kapitalisme!' zeker zo kortzichtig. Het kapitalisme heeft zijn kracht wel aangetoond, stelt ze. „Kijk naar de val van de Muur. Dat is toch wel een bewijs. Maar het loopt nu vast op de verwendheid van de huidige generaties. Democratie is ook het je opofferen voor het publieke belang.”

„Dat schiet er steeds vaker bij in. Er moet van alles, maar niet in mijn achtertuin, is het adagium van vandaag de dag, zegt Fresco. „Kijk naar het verzet tegen windmolens, of de HSL. Belangengroepjes kunnen zich blijven organiseren en beroep instellen tegen grote besluiten. Dat moet minder, in het algemeen belang. Ik wil daar een radicaal debat over. Met opvoeders, scholen. Ook in het regeerakkoord had het publieke belang omschreven moeten worden. Politiek is nu een optelsom van deelbelangen.”

Een debat over een mogelijke nieuwe kerncentrale vindt ze een interessant voorbeeld. „Ik wil duidelijk stellen dat ik niet per se voor kernenergie ben. Maar als kabinet en Kamer besluiten dat kernenergie onderdeel moet worden van de toekomstige energiemix dan staan er allerlei wethouders klaar om te roepen: Die centrale komt niet in mijn gemeente, want er is een afvalprobleem. We moeten af van dat langdurige gesteggel.”

Er is dus vrees bij Fresco dat de parlementaire democratie die deelbelangen niet kan overstijgen. Daardoor zijn we niet in staat om de morele component terug in ons handelen te krijgen. Er is, zegt Fresco, wel een model dat dat kan. „De coöperatie, samenwerking vanaf de basis, is een model met potentie naar de toekomst. Je ziet op het gebied van bijvoorbeeld energie of van voeding mensen zich aaneensluiten om samen te zoeken naar oplossingen die beklijven, die er niet zijn om op korte termijn financieel te scoren. Duurzaamheid gaat om de

lange termijn, om de volgende generaties en generaties elders in de wereld. Dat vereist een ander bewustzijn, respect. Ik zie dat in een coöperatie – op wijkniveau bij voorbeeld – wel gebeuren.”

Fresco wijst op een oude bekende: de Rabobank. Dat is een coöperatie die al zo'n honderd jaar een succesformule is. „Je kunt spreken van fatsoen op de lange termijn. Er zitten corrigerende mechanismen ingebouwd. Soms werkt dat traag. Maar traagheid op zich is geen probleem, het algemeen belang moet geborgd zijn. Als dat duidelijk is, moet er worden doorgepakt.”

Die coöperatie is in Fresco's ogen een mooie aanvulling op de parlementaire democratie. Van vervangen is geen sprake. Er blijft legitimering en verantwoording nodig. Het gaat erom basisbeweging en politiek met elkaar te verbinden. Dat organiseren, zeker als het gaat om langetermijnbelangen, vereist leiderschap. Fresco ziet dat in de politiek ontbreken. „Het faalt daar, want je wordt er afgerekend op snel scoren. Het moet ook groeien. Kijk naar de arbeidersbeweging. Ook die had tijd nodig om te rijpen, maar uiteindelijk is dat gelukt. Ik heb hoop, bijvoorbeeld als ik kijk naar de Duurzame Top-100 van Trouw. Daar staan interessante mensen in, die fundamentele veranderingen in gang kunnen zetten.”